

ความมั่นคงที่เริ่มสั่นคลอน? : ค่านิยมในอดีตและปัจจุบันของคนญี่ปุ่น

บาร์นี บุญทรง*
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

บทคัดย่อ

บทความ “ความมั่นคงที่เริ่มสั่นคลอน? : ค่านิยมในอดีตและปัจจุบันของคนญี่ปุ่น” เป็นการศึกษาค่านิยมดั้งเดิมที่สะท้อนจากสุภาชิตญี่ปุ่น (Kotowaza) และนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลเกี่ยวกับคนญี่ปุ่นในปัจจุบันว่าคนญี่ปุ่นยังคงค่านิยมตามที่ปรากฏในสุภาชิตหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ผู้วิจัยศึกษาสุภาชิตญี่ปุ่นจำนวน 1,137 สุภาชิตและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับคนญี่ปุ่นในปัจจุบันจากข่าวที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ของ Yomiuri Shimbun, Mainichi Shimbun และ NHK ระหว่างเดือน มีนาคม 2553-เมษายน 2554 ผลการศึกษาพบว่า ค่านิยมจากสุภาชิตญี่ปุ่นที่พบมากที่สุด 4 อันดับแรกคือค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ ค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น และค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับค่านิยมที่สะท้อนจากข่าวของคนญี่ปุ่นในปัจจุบันพบว่าค่านิยมจากสุภาชิตที่พบมากที่สุดยังคงอยู่ทั้งสี่ค่านิยม แต่ในขณะเดียวกันก็มีความเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่บอกเป็นนัยถึงความเป็นไปได้ว่าค่านิยมของชาวญี่ปุ่นอาจเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญมากขึ้นในอนาคต

คำ

สำคัญ

สุภาชิต ญี่ปุ่น ค่านิยม

* อาจารย์ ดร.บาร์นี บุญทรง ภาควิชาภาษาและคติชนวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร อ.เมือง จ.พิษณุโลก, e-mail baraneeb@hotmail.com

Wavering Stability? :

Past and Present Values of the Japanese

Baranee Boonsong
Faculty of Humanities, Naresuan University

Abstract

The article “Wavering Stability? : Past and Present Values of the Japanese” is a study concerning values that were reflected from Japanese proverbs and expressions. The researcher compared such values with information about the Japanese nowadays to find if the values still persist or had already transformed. The researcher studied 1,137 Japanese proverbs and expressions and collected information about values of the Japanese from news of Yomiuri, Mainichi and NHK websites from March 2010 to April 2011. It was found that the most prominent values reflected from Japanese proverbs and expressions were those regarding cautiousness, transiency, making every effort to reach one’s goal after deciding to do something, and the significance of small and seemingly unimportant people/objects. After comparing the values that were reflected

from proverbs and from newspapers, the result showed that all 4 prominent values still persisted but at the same time there were some changes that hinted at the possibility of more significant changes in the future.

Key

words

proverbs, Japanese, values

² Baranee Boonsong, Ph.D. Department of Languages and Folklore, Faculty of Humanities, Naresuan University, Phitsanulok. e-mail: baraneeb@hotmail.com

1. บทนำ

ปัจจุบัน คนญี่ปุ่นจำนวนมากเดินทางมาอาศัยอยู่ในประเทศไทยอย่างถาวร เนื่องจากที่ดินและค่าครองชีพในประเทศไทยอยู่ในอัตราสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับค่าครองชีพในประเทศไทยแล้ว เงินออมหรือเงินบำนาญของคนญี่ปุ่นสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตในประเทศไทยได้อย่างสะดวกสบาย นอกจากเดินทางมาอาศัยอยู่ในประเทศไทยแล้ว คนญี่ปุ่นจำนวนมากไม่น้อยยังสมรสกับคนไทย ทำให้เกิดแนวโน้มที่คนไทยจะได้สัมผัสกับวัฒนธรรมและความคิดของคนญี่ปุ่นมากขึ้นทุกขณะ อย่างไรก็ตาม คนญี่ปุ่นได้ชื่อว่าเป็นชนชาติที่ระมัดระวังการพูดจา เก็บงำความรู้สึก โดยเฉพาะกับคนที่ไม่ใช่คนสนิทหรือคนในกลุ่มเดียวกันจนมีคำกล่าวที่ว่า “以心伝心” คือการสื่อสารจากใจถึงใจโดยไม่ต้องใช้คำพูดหรือตัวอักษรเป็นสื่อ

ผู้วิจัยจึงใคร่ศึกษาค่านิยมของคนญี่ปุ่นเพื่อนำมาถ่ายทอดให้กับคนไทยโดยเฉพาะคนไทยที่ต้องดำเนินชีวิตอย่างใกล้ชิดกับคนญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นคนที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ชุมชนเดียวกันหรือแม้กระทั่งการพบปะกันในลักษณะผิวเผิน เช่น ในความสัมพันธ์แบบนักท่องเที่ยวกับผู้นำเที่ยวหรือกับเจ้าของประเทศเพื่อให้คนไทยเกิดความเข้าใจค่านิยมของคนญี่ปุ่นมากขึ้น อันจะนำไปสู่ความเข้าใจความคิดและการกระทำของคนญี่ปุ่นซึ่งหากไม่เข้าใจความคิดและทัศนคติของกันและกันแล้วอาจก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งหรือกระทบกระทั่งกันได้

ในการศึกษาค่านิยมของคนญี่ปุ่น สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาเป็นข้อมูลในการศึกษาได้คือสุภาชิต เนื่องจากสุภาชิตเป็นคำคมที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยเนื้อหาเป็นการสรุปรวมข้อเท็จจริง คำแนะนำ คำตักเตือน

ต่างๆ ในสถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า สุภาชิตจึงมีบทบาทถ่ายทอดภูมิปัญญาและค่านิยมของแต่ละวัฒนธรรม แต่เนื่องจากเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ค่านิยมของคนเราอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์แต่ละยุคสมัย ผู้วิจัยจึงศึกษาค่านิยมของคนญี่ปุ่นในปัจจุบันจากข่าวที่ปรากฏในเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์และสื่อสารมวลชนรายใหญ่ของญี่ปุ่นอีกทางหนึ่งเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับค่านิยมที่มีมาแต่ดั้งเดิมที่ปรากฏในสุภาชิตว่าค่านิยมของคนญี่ปุ่นในปัจจุบันยังสอดคล้องกับค่านิยมที่ปรากฏในสุภาชิตหรือไม่อย่างไร และจะนำผลจากการศึกษาเปรียบเทียบนี้เผยแพร่แก่ผู้ที่ต้องดำเนินชีวิตอย่างใกล้ชิดกับคนญี่ปุ่นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาค่านิยมที่มีมาแต่ดั้งเดิมของคนญี่ปุ่นจากสุภาชิตญี่ปุ่น
2. ศึกษาค่านิยมปัจจุบันของคนญี่ปุ่นจากข่าวในเว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ และสื่อสารมวลชนใหญ่ของญี่ปุ่น
3. เปรียบเทียบค่านิยมของคนญี่ปุ่นที่ปรากฏในสุภาชิตกับที่ปรากฏในข่าวว่ามีความเหมือนคล้ายหรือแตกต่างกันอย่างไร สามารถบอกแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนญี่ปุ่นได้อย่างไรบ้าง

3. ระเบียบวิธีวิจัย

1. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยรวบรวม

สุภาษิตญี่ปุ่นจากเว็บไซต์ www.sanabo.com/kotowaza และรวบรวมข่าวจากเว็บไซต์ของ Yomiuri, Mainichi และ NHK

3. วิเคราะห์ค่านิยมที่แฝงอยู่ในสุภาษิตและในข่าวแล้วนำค่านิยมที่ได้มาจัดหมวดหมู่

4. เปรียบเทียบค่านิยมที่ปรากฏในสุภาษิตและในข่าวแล้วสรุปผลแบบพรรณนาวิเคราะห์

4. ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถเดินทางไปเก็บข้อมูลที่ประเทศญี่ปุ่นและไม่สามารถหาหนังสือรวมสุภาษิตญี่ปุ่นที่รวมสุภาษิตจำนวนมากในประเทศไทยได้ จึงรวบรวมสุภาษิตญี่ปุ่นจากเว็บไซต์ www.sanabo.com/kotowaza จากส่วนของ [ことわざデータバンク](http://www.sanabo.com/kotowaza) ซึ่งมีสุภาษิตทั้งหมด 1,970 บท สาเหตุที่เลือกใช้ข้อมูลจากเว็บไซต์นี้เนื่องจากรวบรวมสุภาษิตญี่ปุ่นไว้มากกว่าในเว็บไซต์อื่นๆ³ และอธิบายความหมายของสุภาษิตแต่ละบทกำกับไว้ด้วย⁴

2. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลข่าวจาก 3 แหล่งคือเว็บไซต์ Daily Yomiuri Online, Mainichi Daily News และ NHK World เว็บไซต์ Daily Yomiuri Online และ Mainichi Daily News เป็นเว็บไซต์ภาษาอังกฤษของหนังสือพิมพ์ Yomiuri Shimbun และ Mainichi Shimbun ซึ่งต่างเป็นหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ติดห้าอันดับแรกของญี่ปุ่น ในระดับโลก Yomiuri Shimbun ก็ได้ชื่อว่าเป็นหนังสือพิมพ์ที่มียอดจำหน่ายสูงสุดในโลกใน พ.ศ. 2548 ใน

ขณะที่ Mainichi Shimbun อยู่อันดับสาม (WAN, 2005) ส่วน NHK World เป็นเว็บไซต์ของ Japan Broadcasting Corporation⁵ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2553-เมษายน พ.ศ. 2554 รวม 14 เดือน รวบรวมข่าวได้ทั้งสิ้น 515 ข่าว

3. งานวิจัยชิ้นนี้ใช้สุภาษิตในการวิจัย 1,137 บท จาก 1,970 บท ที่ปรากฏในเว็บไซต์ www.sanabo.com/kotowaza สาเหตุที่ไม่ได้ใช้สุภาษิตบางบทเนื่องจากสุภาษิตนั้นๆ ไม่ได้แสดงให้เห็นค่านิยม แต่เป็นเพียงการบอกสภาพ

เนื่องจากมีพื้นที่จำกัด บทความนี้จึงจะนำเสนอเฉพาะข้อสรุปที่ได้จากค่านิยมหลัก 4 ประการของชาวญี่ปุ่นเท่านั้น

5. ผลการวิจัย

จากการศึกษาสุภาษิตจำนวน 1,137 สุภาษิต จากเว็บไซต์ www.sanabo.com/kotowaza ซึ่งแยกสุภาษิตตามตัวอักษร あ ถึงตัวอักษร わ พบว่าค่านิยมที่พบมากที่สุด 4 อันดับแรก คือ 1. ค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ (116 สุภาษิต) 2. ค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน (78 สุภาษิต) 3. ค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น (51 สุภาษิต) และ 4. ค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ กับคนหรือสิ่งที่ดูเหมือนไม่สำคัญ (35 สุภาษิต) ค่านิยมที่พบสูงสุดสี่อันดับแรกนี้มีจำนวนไม่มากนักเนื่องจากสุภาษิตที่เหลือแยกย่อยออกเป็นค่านิยมด้านต่างๆ ที่มีจำนวนน้อยกว่าอันดับ 4 อีกมากมาย เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับชายหญิง/สามีภรรยา ค่านิยม

³ เช่นเมื่อเปรียบเทียบกับเว็บไซต์ http://www.seiku.net/kotowaza/00_01.html ซึ่งมีสุภาษิตญี่ปุ่น 1,587 บท หรือเว็บไซต์ <http://www.geocities.jp/tomomi965/ichiran.html> ซึ่งมีสุภาษิตญี่ปุ่น 489 บท

⁴ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีที่ปรึกษาการวิจัยคือผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษโทอิชิ โอบะ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ซึ่งให้คำปรึกษาและช่วยแปลความหมายสุภาษิตบางบทเพื่อให้เข้าใจความหมายของสุภาษิตได้ชัดเจน

⁵ เดิม NHK นำเสนอข่าวและสารบันเทิงผ่านวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ แต่ปัจจุบันนำเสนอข่าวผ่านเว็บไซต์ด้วยเช่นกัน

เกี่ยวกับการทำดีต่อกัน/ช่วยเหลือกัน ค่านิยมเกี่ยวกับโชคชะตา/พรหมลิขิต ค่านิยมเกี่ยวกับความอ่อนน้อมถ่อมตน ค่านิยมเกี่ยวกับนิสัย เป็นต้น สำหรับค่านิยมที่พบสูงสุด 4 ด้านนี้ สามารถจำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

5.1 ค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ

ความรอบคอบในที่นี้หมายรวมทั้งความรอบคอบโดยทั่วไป ความไม่ประมาทและความระมัดระวังในการกระทำหรือการพิจารณาสิ่งใดๆ ซึ่งหากแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยจะสามารถแบ่งได้เป็น 3 ข้อดังนี้

5.1.1 ความไม่ประมาทในเรื่องทั่วไป

สุภาษิตญี่ปุ่นสะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ ไม่ประมาทว่าถึงแม้บางครั้งสิ่งที่เราพบเจอจะดูเหมือนมีความปลอดภัยอย่างแน่นนอน แต่เราก็ไม่ควรประมาท จะต้องตรวจสอบให้แน่ใจก่อนเสมอ เช่น 浅い川も深く 渡れ หมายความว่าไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำที่ตื้นหรือแม่น้ำลึกก็เหมือนกัน จงข้ามอย่างรอบคอบระมัดระวัง 石橋を叩いて 渡る หมายความว่าต่อให้เป็นสะพานหินที่แข็งแรงเพียงใด ก็ต้องตรวจสอบความปลอดภัยก่อนจะข้าม

สุภาษิตญี่ปุ่นยังสะท้อนให้เห็นค่านิยมว่าถึงแม้จะเป็นคนที่เก่งหรือเชี่ยวชาญขนาดไหนก็ยังมีโอกาสพลาดได้หากประมาทหรือสะเพร่า เช่น 得手に鼻つく หมายความว่าถ้าเป็นเรื่องที่ถนัดหรือชำนาญ ก็มักจะชะล่าใจทำให้เกิดความผิดพลาดหรือล้มเหลว 川立ち は川で 果てる หมายความว่า คนที่มีฝีมือเก่งกล้าแต่ถ้าประมาทฝีมือของตนก็จะกลับมาทำลายตนเอง

นอกจากนั้นยังมีสุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมว่าการตกลงหรือให้สัญญาใดๆ ไม่ควรประมาทคิด

ไปว่าสัญญาด้วยวาจาที่เป็นหลักฐานเพียงพอแล้ว ควรเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาด เช่น 足の跡はつかぬが筆の跡は残る หมายความว่าเราจำเป็นต้องรอบคอบด้วยการทิ้งหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเอาไว้ 書いた物が物を言う หมายความว่า การให้สัญญาปากเปล่าไม่อาจใช้เป็นหลักฐานได้ แต่ถ้าเขียนเป็นเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษรจะเป็นหลักฐานที่หนักแน่น

5.1.2 ความระมัดระวังในการพูด

ความรอบคอบประการหนึ่งที่ปรากฏมากในสุภาษิตญี่ปุ่นคือความรอบคอบในเรื่องการพูด เช่น 舌は禍の根 หมายความว่าลิ้นหรือคำพูดเป็นที่มาของหายนะ 禍は口から หมายความว่าหายนะมีที่มาจากปากหรือคำพูด 口は禍の門 หมายความว่าปากหรือคำพูดคือประตูสู่หายนะและ 口から 高野 หมายความว่าเพราะไม่ระมัดระวังคำพูดจึงเกิดความผิดพลาดหรือล้มเหลวอย่างใหญ่หลวง

นอกจากจะมีค่านิยมเรื่องความระมัดระวังในการพูดทั่วไป ค่านิยมเรื่องความระมัดระวังในการพูดยังสามารถแบ่งได้เป็นทั้งความระมัดระวังคำพูดของตนเองและระมัดระวังคำพูดของผู้อื่น ความระมัดระวังคำพูดของตนเองแบ่งได้เป็น 3 ด้าน คือ ระมัดระวังอย่าพูดมากเกินไป ระมัดระวังอย่าพูดโดยไม่ไตร่ตรองให้รอบคอบ และระมัดระวังอย่าพูดในสิ่งที่อาจทำร้ายจิตใจผู้ฟังถึงแม้สิ่งที่พูดจะเป็นความจริงก็ตาม

สุภาษิตที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความระมัดระวังอย่าพูดมากเกินไป ได้แก่ 雉も鳴かずば撃たれまい หมายความว่าถ้าพูดมากเกินไปจำเป็นจะเป็นการกวักมือเรียกหายนะเข้าหาตัว

口の虎は身を破る หมายถึงว่าการพูดจาเรื่อยเปื่อย บางครั้งจะกลับมาทำลายตนเอง จึงควรระมัดระวังสำรวมในการพูด 物言えは唇寒し秋の風 หมายถึงความว่าถ้าพูดเกินความจำเป็นจะเป็นสาเหตุให้เกิดหายนะ 言は簡を尊ぶ หมายถึงความว่าการพูดจานั้นอย่าพูดในสิ่งที่ไร้ประโยชน์ ควรพูดเฉพาะสาระสำคัญ และสรุปความให้กระชับ

นอกจากนั้น หากเป็นความลับหรือเรื่องที่ไม่ควรเปิดเผยก็ควรสำรวมคำพูด ไม่ปล่อยให้หลุดตัวหลุดปากออกไปเพราะเมื่อความลับไม่เป็นความลับเสียแล้ว จะหวังห้ามไม่ให้คนอื่นนำไปพูดต่อก็เป็นเรื่องยาก สุภาชิตที่สะท้อนแนวคิดนี้ได้แก่ 隠すことは口より出さぬ หมายถึงความว่าเรื่องที่เรากลับซ่อนไว้ไม่อยากให้คนอื่นรู้นั้น วิธีที่ดีที่สุดคืออย่าให้เรื่องนั้นหลุดจากปากของเรา เป็นวิธีที่ดีกว่าไปห้ามคนอื่นไม่ให้นำไปพูดต่อ 地蔵は言わぬがわれ言うな หมายถึงความว่าเวลาเล่าความลับผู้เล่า มักกำชับอีกฝ่ายว่าอย่านำไปพูดต่อ แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้เล่านั่นเองที่เป็นคนนำไปพูด

สุภาชิตที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความระมัดระวังอย่าพูดโดยไม่ไตร่ตรองให้รอบคอบ ได้แก่ 言いたいことは明日言え หมายถึงความว่าสิ่งที่เราต้องการจะพูดนั้น ให้คิดใคร่ครวญให้รอบคอบก่อนสักคืนหนึ่ง วันรุ่งขึ้นจึงค่อยพูด 口を守る瓶の如くす หมายถึงความว่าควรสำรวมไม่พูดโดยปราศจากการไตร่ตรอง 吐いた唾は吞めぬ หมายถึงความว่าคำพูดที่หลุดออกมาจากปากแล้วไม่อาจเรียกคืนได้ ซึ่งมีความหมายโดยนัยว่าควรพิจารณาใคร่ครวญให้รอบคอบก่อนจะพูดสิ่งใด เพราะหากพูดด้วยอารมณ์ชั่ววูบ สิ่งที่พูดอาจทำร้ายจิตใจผู้ฟังและอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างกันได้

สุภาชิตที่สะท้อนค่านิยมเรื่องความระมัดระวัง อย่าพูดในสิ่งที่อาจทำร้ายจิตใจผู้ฟัง ถึงแม้สิ่งที่พูดจะเป็นความจริงก็ตาม ได้แก่ 忠言耳に逆らう หมายถึงความว่าคำพูดที่บอกเล่าความจริงนั้นอาจทำร้ายความรู้สึกของผู้ฟัง จึงเป็นสิ่งที่ผู้ฟังรับฟังอย่างตรงไปตรงมาได้ยาก 良薬口に苦し 忠言耳に逆らう หมายถึงความว่ายาที่ได้ผลดีนั้นดื่มยากเพราะมีรสขม คำพูดที่เตือนหรือแนะนำที่ดีก็เช่นกัน ถึงแม้คนฟังอาจจะรู้สึกชอบคุณแต่ก็เป็นสิ่งที่ไม่อยากฟังเท่าใดนัก สุภาชิตสองสุภาชิตนี้เป็นการบอกกล่าวทางอ้อมว่าการพูดความจริงหรือการเตือนถึงจะเป็นสิ่งที่ดี สิ่งที่มีตรควรกระทำ แต่ก็ควรระมัดระวังไตร่ตรองให้รอบคอบด้วยเนื่องจากเป็นสิ่งที่รับได้ยากสำหรับผู้ฟัง

สำหรับสุภาชิตที่สะท้อนค่านิยมเรื่องความระมัดระวังคำพูดของผู้อื่นนั้น แสดงถึงความระมัดระวังของคนที่ป้อนว่าคำพูดอ่อนหวาน การพูดจาคล่องแคล่วน่าเชื่อถือของอีกฝ่ายอาจไม่ได้มีความหมายเหมือนสิ่งที่อีกฝ่ายพูดออกมาเสมอไป ดังนั้นจึงควรนำคำพูดเหล่านั้นมาไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนจะตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่ หรือจะพิจารณาดำเนินการใดๆ ต่อไป สุภาชิตที่สะท้อนค่านิยมดังกล่าว ได้แก่ 馬に乗るとも口車に乗るな หมายถึงความว่าเราจำเป็นต้องระวังคำพูดที่คล่องแคล่วคำพูดที่ดูเฉลียวฉลาด ぬい言は忠に似たり หมายถึงความว่าคำพูดประจบเยินยอนั้นอาจฟังดูเหมือนการแสดงความจริงรักภักดีจึงต้องฟังอย่างระมัดระวัง 誉める人には油断すな หมายถึงความว่าคนปากหวานพูดชื่นชมเก่ง นั้นเราไม่อาจรู้ได้ว่าในใจเขาคิดอะไรอยู่เพราะฉะนั้นห้ามไว้ว่างใจ

5.1.3 การมองให้ลึกซึ้ง ไม่มองเพียงรูปลักษณ์ภายนอก

คนญี่ปุ่นมีสภาวะจิตหลายสภาวะจิตที่แสดงค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ ไม่มองสิ่งใดแต่เพียงรูปลักษณ์ภายนอกเพราะรูปลักษณ์ภายนอกสามารถประดับตกแต่งให้สวยงามได้เสมอ ดังสภาวะจิตที่ว่า 灰汁が抜ける หมายความว่าบุคลิกหรือรูปลักษณ์ของคนเรานั้นขัดเกลาแต่งเติมให้งดงามได้ 馬子にも衣装 หมายความว่าถึงแม้จะเป็นคนไร้ค่าแต่ถ้าแต่งกายให้เรียบร้อยดูดีก็ดูเหมือนคนสง่างามได้ 人は見かけによらず หมายความว่าเราไม่อาจตัดสินหรือวัดคุณสมบัติและความสามารถของมนุษย์ได้จากการดูเพียงรูปลักษณ์ภายนอก

ดังนั้น รูปลักษณ์ภายนอกจึงเป็นเพียงเปลือกที่ประดับประดาให้งดงามดูมีคุณค่าได้แต่อันที่จริงแล้วสิ่งที่อยู่ภายในต่างหากที่สำคัญและควรเป็นสิ่งที่คนทั่วไปให้ความสำคัญมากกว่า สภาวะจิตที่สะท้อนค่านิยมนี้ ได้แก่ 見目より心 หมายความว่าคนเรานั้นความงามของจิตใจสำคัญกว่าความงามของรูปลักษณ์ภายนอก 薬莖に黄金 หมายความว่าถึงแม้ภาชนะที่บรรจุจะดูเรียบง่ายแต่สิ่งที่อยู่ภายในนั้นมีคุณค่า อย่าตัดสินคุณค่าที่แท้จริงจากการดูเพียงรูปลักษณ์ภายนอก 目で見て買うな、味で買え หมายความว่า การซื้อสินค้าควรซื้อหลังจากตรวจสอบคุณภาพของสินค้าแล้ว ไม่ใช่ซื้อเพราะดูเพียงสีหรือรูปทรงภายนอก

สาเหตุที่สภาวะจิตญี่ปุ่นสะท้อนค่านิยมการพิจารณาสิ่งต่างๆ ด้วยความรอบคอบถี่ถ้วนนั้น เนื่องจากมีไม่น้อยที่สิ่งที่มองเห็นจากภายนอกกลับตรงกันข้ามกับสิ่งที่อยู่ภายใน เช่น 真綿に針を包む หมายความว่าภายนอกสร้างทำเป็นคนดีมีน้ำใจแต่ภายในใจแฝงเจตนาร้าย 狼に衣

หมายความว่าภายนอกดูเป็นคนที่มีความเมตตา กรุณาอย่างยิ่ง แต่ภายในใจมีแต่ความโหดร้าย เลวทราม 外面如菩薩内心如夜叉 หมายความว่าภายนอกดูสงบและเมตตาเหมือนพระโพธิสัตว์แต่ภายในใจโหดร้ายน่ากลัวราวกับเทพเจ้าปางดุร้าย

นอกจากนั้น สภาวะจิตญี่ปุ่นยังสะท้อนค่านิยมเรื่องความระมัดระวังในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเนื่องจากไม่อาจรู้ได้ว่าภายในจิตใจของอีกฝ่ายคิดอย่างไร ดังสภาวะจิต 鬼が住むか蛇が住むか หมายความว่าเราไม่มีทางรู้เลยว่าในจิตใจของคนอื่นนั้นมีอะไรแอบซ่อนอยู่ ถึงมีสิ่งที่น่ากลัวเพียงไรซ่อนอยู่เราก็ไม่มีทางรู้ได้ แม้แต่คนที่ยิ้มแย้มหรือหัวเราะเฮฮาอยู่เสมอก็ไม่อาจไว้วางใจได้ ดังสภาวะจิต 笑う者は測るべからず หมายความว่าคนที่หัวเราะอยู่เสมอนั้น เราไม่รู้ว่าภายในใจเขาคิดอะไรอยู่จึงเป็นคนที่น่ากลัวอย่างยิ่ง ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าถึงคุณสมบัติหรือลักษณะนิสัยที่แท้จริงของคนหรือของสิ่งต่างๆ จึงเป็นเรื่องสำคัญ ดังสภาวะจิต 海の物とも山の物ともつかない หมายความว่าถ้าเราไม่รู้คุณลักษณะที่แท้จริงของสิ่งต่างๆ เราก็ไม่อาจคาดเดาได้ว่าจะเป็นอย่างไรต่อไป

5.2 ค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน

ค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอนพบมากในสภาวะจิตญี่ปุ่น สาเหตุที่พบค่านิยมด้านนี้มากอาจเป็นเพราะญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ประสบภัยพิบัติหลายต่อหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหวหรือการเกิดคลื่นยักษ์ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สินของชาวญี่ปุ่นมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ชาวญี่ปุ่นยังได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนา

นิยายมหายาน ซึ่งถึงแม้จะไม่ได้เคร่งครัดเรื่องการปฏิบัติธรรมหรือการรักษาศีลเท่ากับพุทธศาสนา นิยายเถรวาท แต่ก็มีคำสอนในเรื่องของความเป็นอนิจจัง คำนิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยงในสุภาชิตญี่ปุ่น แบ่งออกได้เป็นข้อย่อย 2 ข้อ ดังนี้

5.2.1 การยอมรับความไม่คงทนถาวรของสรรพสิ่ง

แนวคิดเกี่ยวกับความไม่คงทนถาวรที่พบมากในสุภาชิตญี่ปุ่นคือเรื่องความตาย มนุษย์เมื่อเกิดมาแล้วย่อมต้องตาย และไม่มีใครบอกได้ว่าวันสุดท้ายของชีวิตจะมาเมื่อใด สุภาชิตที่สะท้อนแนวคิดดังกล่าว ได้แก่ 朝に紅顔あって夕べに白骨となる หมายความว่าโลกนี้ไม่เที่ยง เราไม่อาจรู้ได้ว่าจะตายเมื่อใด ตอนเช้ายังดูแข็งแรงสุขภาพดีอยู่แต่ๆ พอถึงตอนค่ำกลายเป็นกระดูกเสียแล้ว 無常の風は時を選ばず หมายความว่าไม่มีใครล่วงรู้ได้ว่าความตายจะมาเยือนเราเมื่อใด 水の流れと身のゆくえ หมายความว่าสายน้ำจะไหลไปที่ใด จุดจบของคนเราจะเป็นอย่างไรไม่มีใครรู้

นอกจากเรื่องความตาย สุภาชิตญี่ปุ่นยังสะท้อนถึงแนวคิดที่ทุกอย่างล้วนต้องเปลี่ยนแปลง ไม่มีสิ่งใดคงอยู่อย่างถาวร ไม่ว่าจะเป็นคนที่เราได้พบทรัพยากรเงินทองหรือความสำเร็จ ดังเช่น สุภาชิต 会うは別れの始め หมายความว่า การพบคือจุดเริ่มต้นของการจาก 金は天下の回り物 หมายความว่าเงินทองจะไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่แต่เป็นสิ่งที่จะหมุนเวียนไปเรื่อย คนที่เคยร่ำรวยอาจจะกลายเป็นยากจน และคนที่ยากจนก็อาจจะกลายเป็นคนร่ำรวยได้ 月満つれば即ちかく หมายความว่าเมื่อพระจันทร์เต็มดวงแล้วก็ย่อมต้องค่อยๆ แหว่งเหี่ยวจนเป็นพระจันทร์คั่นแรม สิ่งต่างๆ ก็เช่นกันเมื่อถึงจุดสูงสุดแล้วก็ต้องเสื่อมสลาย

5.2.2 การยอมรับทวิภาวะ

ทวิภาวะในที่นี้หมายถึงการที่ทุกสิ่งมีสองด้านอยู่ในตนเอง บางช่วงของชีวิตเราอาจจะประสบกับด้านใดด้านหนึ่งของสิ่งนั้น แต่ด้านที่ว่านั้นจะไม่คงอยู่ตลอดไป จะมีการหมุนเวียนสลับกันไป ดังนั้นหากเราประสบกับสิ่งใดก็ไม่ควรยึดติดว่าสิ่งนั้นจะคงอยู่เช่นนั้นตลอดไป สุภาชิตที่สะท้อนแนวคิดดังกล่าวได้แก่ 浮き沈み七度 ซึ่งมีความหมายเหมือนสุภาชิตไทย “ชั่วเจ็ดทีดีเจ็ดหน” หมายความว่าชีวิตคนเรานั้นจะมีทั้งช่วงที่ประสบความสำเร็จและช่วงที่พบเจออุปสรรคสลับกันไป 憂えあれば 喜びあり หมายความว่าสิ่งที่รุ่งเรืองเฟื่องฟูย่อมต้องมีเสื่อม 憂えあれば 喜びあり หมายความว่าเมื่อมีความโศกเศร้า ก็จะมีความสุขหรือความยินดีตามมา มนุษย์จะประสบกับสิ่งที่ดีและไม่ดีสลับกันไป

สุภาชิตที่สะท้อนถึงแนวคิดของความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอนเหล่านี้ทำให้คนญี่ปุ่นรับความทุกข์และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างหนักแน่น ไม่ท้อถอย แม้แต่สิ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมหาศาลต่อชีวิตและทรัพย์สิน เช่น ภัยธรรมชาติ คนญี่ปุ่นก็ยังสามารถมองในแง่ดีได้ ดังสุภาชิต 禍いも三年たてば用に立つ หมายความว่าภัยพิบัติหรือหายนะจะเป็นประโยชน์กับเราในสักวันหนึ่ง เพราะไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่ไร้ประโยชน์ ควรอดทนรอพร้อมความเชื่อว่าในอนาคตสิ่งนั้นจะต้องมีประโยชน์อย่างแน่นอน

5.3 คำนิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น

สุภาชิตญี่ปุ่นที่สะท้อนถึงค่านิยมในการทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่นอาจกล่าวอีกอย่างได้ว่าหมายถึงความเอาจริงเอาจัง ซึ่งความเอาจริงเอาจัง

เป็นคุณสมบัติหนึ่งในห้าข้อแรกที่คนญี่ปุ่นมองตนเอง (วรินทร์ วารุณ, 2546, หน้า 101) ค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่นแบ่งได้เป็น 3 ข้อย่อยดังนี้

5.3.1 หากมีความตั้งใจมุ่งมั่นก็สามารถทำได้ทุกอย่าง

สุภาชิตที่สะท้อนถึงความตั้งใจมุ่งมั่นได้แก่ 思ふ念力岩をも通す หมายความว่าไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตามถ้าตัดสินใจทำด้วยความมุ่งมั่นแน่วแน่มิมีทางที่จะทำไม่ได้ 為せば成る หมายความว่าไม่ว่าจะเป็นเรื่องยากหรือง่ายถ้าตั้งใจยอมทำได้ 能わざるにあらず為ざるなり หมายความว่า การทำสิ่งใดไม่สำเร็จนั้นไม่ใช่เพราะทำไม่ได้ แต่เป็นเพราะไม่ตั้งใจจะทำมากกว่า

5.3.2 หากตัดสินใจทำอะไรต้องทำงานถึงที่สุด

เมื่อตัดสินใจทำสิ่งใดแล้วต้องทำงานถึงที่สุด เพราะหากหยุดเมื่อมาถึงเพียงครึ่งทางย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ สุภาชิตญี่ปุ่นที่สะท้อนค่านิยมนี้ได้แก่ 帯に短し褌に長し หมายความว่า ครึ่งๆ กลางๆ ไม่เกิดประโยชน์ 騎虎の勢 หมายความว่า สิ่งทีลงมือทำไปแล้วไม่อาจหยุดกลางคันได้ 乗りかかった船 หมายความว่า เมื่อเรือออกจากฝั่งแล้วเราไม่สามารถลงจากเรือกลางคันได้ เมื่อเราลงมือทำสิ่งใดแล้วก็ไม่อาจหยุดกลางคันได้

5.3.3 การทำสิ่งใดก็ตามต้องใช้ความพยายามและความอดทน

ความพยายามและความอดทนปรากฏบ่อยครั้งในสุภาชิตญี่ปุ่น โดยเฉพาะความพยายามถึงขนาดมีสุภาชิตเกี่ยวกับความสำเร็จกล่าวไว้

ความอดทนและความพยายามเป็นสองในสามปัจจัยสำคัญของความสำเร็จอีกปัจจัยหนึ่งคือโชค⁶ สุภาชิตญี่ปุ่นสอนว่าหากต้องการประสบความสำเร็จต้องมีความอดทน บางครั้งอาจใช้เวลานานนับปีแต่ผลตอบแทนคือความสำเร็จอย่างแน่นอน สุภาชิตที่สะท้อนแนวคิดดังกล่าว ได้แก่ 石の上にも三年 หมายความว่า แม้แต่ก้อนหินที่เย็นเฉียบ ถ้าเรานั่งบนก้อนหินนั้นติดต่อกันสามปีก่อนหินก็ยังอุ่นขึ้นได้ เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะประสบความสำเร็จยากลำบากเพียงไร ถ้ามีความอดทนก็จะประสบความสำเร็จ 商いは牛の涎 หมายความว่า การทำการค้านั้น สิ่งสำคัญคือการอดทนรออย่างใจเย็น บางสุภาชิตกล่าวไว้ว่าโดยปกติผู้ที่เริ่มทำการค้ากว่าจะเริ่มมีผลกำไรต้องใช้เวลาวานาน้อยสามปี (商い三年)

เรื่องความพยายามนั้น ไม่จำเป็นว่า ต้องเป็นคนที่มีความสามารถหรือความเชี่ยวชาญอยู่ก่อนแล้วจึงจะประสบความสำเร็จในสิ่งที่ทำ สุภาชิตญี่ปุ่นกล่าวว่าต่อไปเป็นคนธรรมดาหรือคนที่มีระดับความสามารถไม่มากนักหากค่อยๆ พยายามทำไปก็จะประสบความสำเร็จได้ในที่สุด สุภาชิตดังกล่าวได้แก่ ききも一躍に十歩すること能わず หมายความว่า แม้แต่ม้าฝีเท้าดีก็ไม่สามารถกระโดดทีเดียวเท่ากับสิบก้าวได้ต้องค่อยๆ พยายาม きは一日にして千里なるも、驚馬も十駕すれば之に及ぶ หมายความว่า ม้าที่ฝีเท้าไม่ดี วิ่งช้า ถ้าวิ่งติดต่อกันสิบวันก็จะวิ่งทันม้าที่วิ่งได้พันลี้ต่อวัน คนเราก็คงเช่นกัน คนที่มีสติปัญญาด้อยกว่าถ้าพยายามไม่ลดละก็จะได้ผลลัพธ์เท่ากับคนที่มีสติปัญญาดี

⁶ 運根鈍 ตัวอักษรคันจิตัวแรกหมายถึงโชค ตัวที่สองหมายถึงความอดทน ตัวที่สามหมายถึงความพยายาม

5.4 ค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือสิ่งของที่ดูเหมือนไม่สำคัญ

สิ่งของเล็กๆ อาจถูกมองว่าไร้ค่า คนหรือสิ่งของที่ดูผิวเผินแล้วไม่น่าจะทำประโยชน์อะไรได้อีก อาจถูกมองว่าไร้ค่าได้เช่นกัน เช่น คนที่อ่อนแอ คนด้อยสติปัญญา แมลงตัวเล็กๆ ของที่ไม่มีใครต้องการและถูกนำมาทิ้ง หรือต้นไม้ที่เหี่ยวเฉา แต่สำหรับคนญี่ปุ่นแล้ว สุภาชิตญี่ปุ่นสะท้อนให้เห็นแนวคิดที่แม้แต่ของเล็กๆ คนหรือสิ่งของที่ดูไร้ค่าเหล่านี้ไม่ได้ไร้ค่า เช่น 一寸の虫にも五部の魂 หมายความว่าต่อให้เป็นแมลงตัวเล็กๆ ก็มีจิตวิญญาณอยู่ครั้งหนึ่ง ในลักษณะเดียวกันคนอ่อนแอและคนยากจนก็มีความคิดและมีศักดิ์ศรีของเขา อย่าไปดูถูกเขา 一銭を笑う者は一銭に泣く หมายความว่าคนที่ไม่ใส่ใจกับเงินหนึ่งเซ็นต์ ถ้าไม่มีเงินหนึ่งเซ็นต์นั้นก็จะลำบาก 枯れ木も山の賑わい หมายความว่าแม้แต่ต้นไม้ที่เหี่ยวเฉา ก็ยังเพิ่มเสน่ห์ให้ภูเขาได้ สิ่งที่เรามองว่าไร้ค่านี้มีไว้ดีกว่าไม่มี 茶腹も一時 หมายความว่าเพียงดื่มชาก็ช่วยบรรเทาความหิวได้ชั่วคราว แม้จะเป็นสิ่งเล็กน้อยแต่ก็สามารถนำมาใช้ทดแทนได้ชั่วคราว

อีกแง่มุมหนึ่งที่สะท้อนจากสุภาชิตคือของหรือคนที่ดูไร้ค่านี้เมื่อสะสมหรือรวมตัวกันมากเข้าก็อาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้ เช่น 鼠が塩を引く หมายความว่าเวลาหนูขโมยเกลือมันจะขโมยทีละน้อยแต่ขโมยหลายครั้งก็กลายเป็นเกลือจำนวนมากจนอาจทำให้เกลือหมดไปได้ 一人の文殊より三人のたくらだ หมายความว่าต่อให้เป็นคนโง่เขลา แต่ถ้ามาช่วยกันคิดหลายๆ คนก็อาจเกิดความคิดที่ดีกว่าความคิดของคนเก่งที่คิดเพียงคนเดียว 人跡しげければ山も窪む หมายความว่าถ้ามีคนสัญจรไปมามาก ภูเขา ก็อาจเตี้ยลงได้ สิ่งเล็กๆ ก็เช่นกันถ้าสะสมมากเข้าก็อาจส่งผลที่ยิ่งใหญ่ได้

ที่กล่าวมานี้คือค่านิยมสืบทอดที่พบมากที่สุดจากการศึกษาค่านิยมที่สะท้อนจากสุภาชิตญี่ปุ่นซึ่งเป็นตัวแทนของความคิดและค่านิยมแบบดั้งเดิมของคนญี่ปุ่น สุภาชิตญี่ปุ่นยังสะท้อนค่านิยมด้านอื่นๆ อีกมากมาย เพียงแต่จำนวนสุภาชิตที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมเหล่านั้นมีจำนวนน้อยกว่าผู้วิจัยจึงไม่ได้นำมากล่าวถึงเป็นหัวข้อใหญ่ในบทความนี้

5.5 ค่านิยมของคนญี่ปุ่นในปัจจุบัน

ในส่วนของการศึกษาค่านิยมของคนญี่ปุ่นในปัจจุบัน ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์จากข่าวหนังสือพิมพ์ซึ่งปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้สามารถเผยแพร่ข่าวผ่านเว็บไซต์ได้อีกทางหนึ่ง สำหรับความน่าเชื่อถือของข่าวที่นำเสนอผ่านเว็บไซต์นั้นเคยมีผู้ทำแบบสำรวจความคิดเห็นในสหรัฐอเมริกา ผลการสำรวจพบว่าผู้บริโภคข่าวให้ความเชื่อถือข่าวออนไลน์มากกว่าสื่อหลัก เช่น ให้ความเชื่อถือ CNN.com มากกว่า CNN ให้ความเชื่อถือ MSNBC มากกว่า NBC News ให้ความเชื่อถือ USAToday.com มากกว่า USAToday (Lasica, 2001 อ้างผ่านจันทนา ทองประยูร, 2552) จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าชาวของสำนักข่าวหรือสำนักพิมพ์ที่นำเสนอผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตมีความน่าเชื่อถือไม่น้อยกว่าข่าวที่นำเสนอผ่านหนังสือพิมพ์ นอกจากนั้นข่าว ไม่ว่าจะเป็ข่าวที่ปรากฏในเว็บไซต์หรือข่าวในหนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์เป็นรูปเล่มต่างก็มีหน้าที่ให้ข่าวสาร ให้ความคิดเห็น ให้ความรู้แก่ผู้อ่าน อีกทั้งยังมีบทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือการรับข่าวสาร จากหนังสือพิมพ์เป็นประจำมีอิทธิพลต่อความคิด ทศนคติ และพฤติกรรมของผู้อ่าน (สุภาณี นิตยเสมอ, 2543) ผู้วิจัยจึงเชื่อว่าข่าวจากหนังสือพิมพ์ของญี่ปุ่น

สามารถชี้ให้เห็นข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ทศนคติ และพฤติกรรมของคนญี่ปุ่นได้

จากการศึกษาผู้วิจัยพบค่านิยมที่สอดคล้องกับค่านิยมหลักที่ได้จากสุภาชิตครบทั้ง 4 ด้าน คือ 1. ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ (33 ชาว) 2. ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน (10 ชาว) 3. ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น (28 ชาว) และ 4. ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือสิ่งของที่ดูเหมือนไม่สำคัญ (40 ชาว) โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.5.1 ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบ

ค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบที่ปรากฏในชาวนั้นพบมากในประเด็นความรอบคอบระมัดระวังในการพูด โดยสะท้อนอย่างชัดเจนจากชาวการเมือง ได้แก่ ชาวนายามิโนรุ ยานากิตะ รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมของญี่ปุ่นลาออกจากตำแหน่งเนื่องจากกล่าวคำพูดไม่เหมาะสม ยานากิตะกล่าวกับผู้ให้การสนับสนุนเขาเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 ว่าเขาใช้สองประโยคเท่านั้นในการเอาตัวรอดจากการตอบคำถามในรัฐสภา นั่นคือ “ผมขอไม่แสดงความคิดเห็นใดๆ ในประเด็นดังกล่าว” และ “เราจัดการกับเรื่องดังกล่าวโดยอาศัยกฎหมายและหลักฐานเป็นหลัก” ถึงแม้คัทสึยะ โอคาตะ เลขาธิการใหญ่ของพรรคประชาธิปไตยแห่งญี่ปุ่น พรรคที่ยานากิตะสังกัดอยู่ จะกล่าวว่ายานากิตะอาจกล่าวเช่นนั้นแบบที่เล่นที่จริง แต่โอคาตะก็ยอมรับว่าคำกล่าวเช่นนั้นไม่เหมาะสม (The Mainichi Daily News, 2010) คำกล่าวของโอคาตะทำให้ฝ่ายค้าน โดยเฉพาะ

พรรคเสรีประชาธิปไตยไม่พอใจอย่างมาก และยืนยันว่าหากยานากิตะไม่ลาออกจากตำแหน่ง พรรคฝ่ายค้านจะไม่ให้ความเห็นชอบกับงบประมาณเพิ่มเติมซึ่งกำลังจะเข้าวาระการประชุมของสภาไดเอ็ต เป็นเหตุให้นายกรัฐมนตรีนาโอโตะ-คัน เรียกยานากิตะเข้าพบ และยานากิตะประกาศลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมในเวลาต่อมา ถึงแม้ก่อนหน้านี้เขายืนยันว่าจะไม่ลาออกจากตำแหน่งก็ตาม (The Mainichi Daily News, 2010)

อีกตัวอย่างหนึ่งได้แก่นายกรัฐมนตรีนาโอโตะ คัน ภูนักการเมืองทั้งที่เป็นฝ่ายเดียวกันและฝ่ายตรงข้ามวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากที่เขาบอกว่าเขาไม่รู้อะไรมากนักเกี่ยวกับระบบการจัดอันดับความน่าเชื่อถือหลังจากสแตนด์การ์ดแอนด์พาร์ สถาบันจัดอันดับความน่าเชื่อถือทางการเงินประกาศลดระดับความน่าเชื่อถือของพันธบัตรญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2554 ถึงแม้ในวันต่อมา นายกรัฐมนตรีคันจะออกมาอธิบายว่าเขาพูดเช่นนั้นไม่ได้หมายความว่าเขาไม่เข้าใจระบบการจัดอันดับความน่าเชื่อถือ แต่หมายความว่าเขายังไม่ได้รับรายละเอียดใดๆ แต่เขาก็ยังถูกวิจารณ์จากนักการเมืองฝ่ายค้าน โนบุเทรุ อิชิฮาระ เลขาธิการใหญ่ของพรรคเสรีประชาธิปไตยกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ตราบใดที่เรามีนายกรัฐมนตรีที่กล่าวคำพูดเช่นนั้น เราก็เป็นสังคมที่ไม่มีความสุขอย่างที่สุด” (The Yomiuri Shimbun, 2011)

ตัวอย่างจากชาวทั้งสองแสดงให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบในการพูดว่า หากพูดออกไปโดยไม่ยั้งคิดหรือไม่ไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อนจะทำให้เกิดความเสียหาย ในกรณีของยานากิตะต้องลาออกจากตำแหน่ง ในกรณีของนายกรัฐมนตรีคัน ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง

และเสียความน่าเชื่อถือ ไม่ว่าในความเป็นจริงจะเป็นการเข้าใจผิดกันหรือไม่ แต่ผู้พูดก็ควรระมัดระวัง ไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหาย อย่างไรก็ตาม จากข่าว 515 ข่าวที่รวบรวมมานี้ ผู้วิจัยไม่พบตัวอย่างข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบในประเด็นย่อย 1.1 ความไม่ประมาทในเรื่องทั่วไป และ 1.3 การมองให้ลึกซึ้ง ไม่มองเพียงรูปลักษณ์ภายนอก เหมือนที่ปรากฏในค่านิยมที่ได้จากสุภาษิตซึ่งไม่ได้หมายความว่าปัจจุบันคนญี่ปุ่นไม่มีค่านิยมด้านนี้แล้ว เพียงแต่อาจจะไม่ปรากฏในข่าวช่วงที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล

5.5.2 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน

ค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอนอาจไม่ปรากฏชัดเจนในข่าวในรูปของคำพูด แต่สะท้อนให้เห็นในช่วงที่ญี่ปุ่นประสบภัยพิบัติจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่และคลื่นยักษ์ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2554 ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ โดยสะท้อนให้เห็นทั้งการยอมรับในความไม่คงทนถาวรของสรรพสิ่งและการยอมรับวิภาวะ

1. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมการยอมรับความไม่คงทนถาวรของสรรพสิ่ง

ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับประเทศญี่ปุ่นเมื่อเดือนมีนาคมไม่เพียงส่งผลกับคนญี่ปุ่นแต่คนทั่วโลกก็ได้สัมผัสถึงความไม่แน่นอนของชีวิตอย่างชัดเจน เพราะแม้แต่ประเทศญี่ปุ่นที่มีเทคโนโลยีระดับสูงและเตรียมตัวรับผลกระทบจากภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นอยู่เนืองๆ ด้วยความมั่นใจว่าการเตรียมตัวของตนน่าจะทำให้เกิดความปลอดภัยเพียงพอ ก็ยังไม่อาจเอาชนะความรุนแรงที่เกิดจากภัยธรรมชาติครั้ง

นี้ได้ อย่างไรก็ดี เมื่อเหตุการณ์แผ่นดินไหวยุติและคลื่นยักษ์หุุดโหมกระหน่ำเข้าชายฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ คนญี่ปุ่นที่ประสบเหตุและมีชีวิตรอดส่วนใหญ่ก็ยอมรับความเป็นไปที่เกิดขึ้นอย่างสงบเกินกว่าที่นาจะเป็นไปได้หากเหตุการณ์ลักษณะเดียวกันเกิดกับคนชาติอื่น

แดเนียล อิโนเว วุฒิสมาชิกของสหรัฐอเมริกาจากมลรัฐฮาวายกล่าวว่าเขาประทับใจกับพฤติกรรมของชาวญี่ปุ่นหลังเกิดภัยพิบัติอย่างยิ่งที่ประพัตติตัวอยู่ในระเบียบ ไม่มีอาการแตกตื่น พุ่มพ่าย เขากล่าวว่า “โดยปกติ เวลาคุณเห็นข่าวลักษณะนี้ในประเทศอื่นๆ คุณจะเห็นการปล้นสะดม . . . แต่ที่นั่น [ญี่ปุ่น] ไม่มีเลย ผมประทับใจเมื่อเห็นรายงานข่าวทางโทรทัศน์ ประชาชนเข้าแถวอย่างเป็นระเบียบ ปกติแล้ว ผู้คนจะไปออกันตรงประตูและพยายามพังกำแพงเข้าไป แต่พวกเขา [คนญี่ปุ่น] เข้าแถว” (The Mainichi Daily News, 2011) สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าถึงแม้จะประสบความเสียหายและความสูญเสียอย่างรุนแรง แต่คนญี่ปุ่นก็ทำใจยอมรับได้อย่างรวดเร็ว อย่างน้อยก็ในระดับหนึ่ง ว่าเป็นความไม่คงทนถาวรอย่างหนึ่งในชีวิต แต่พวกเขาไม่ได้เสียสติหรือสูญเสียลักษณะเฉพาะอันน่านับถือที่มีอยู่เดิม พวกเขายังคงมีระเบียบวินัย ไม่ก่อความวุ่นวายหรือทำให้สถานการณ์ที่เลวร้ายอยู่แล้วเลวร้ายยิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับในความไม่คงทนถาวรของสรรพสิ่ง ยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้นและก้าวต่อไป

ตัวอย่างข่าวของคนญี่ปุ่นที่ยอมรับในความไม่เที่ยงและก้าวต่อไป ยังได้แก่ข่าวนายเคทาโร มัตสึโมโตะ ช่างตัดผมวัย 53 ปีซึ่งตั้งรกรากอยู่ที่จังหวัดอิวาเตะ มารดาวัย 76 ของมัตสึโมโตะ ยังคง หายสาบสูญในวันที่เขาให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อ

ข่าว แต่เพียงสัปดาห์หลังจากเกิดภัยพิบัติ เขาตัดสินใจเปิดร้านและให้บริการอีกครั้งแม้จะยังไม่มีไฟฟ้าและน้ำประปา เขาบอกว่า “*ตราบดีที่ผมมีกรรไกรผมก็ทำงานของผมได้*” มัตสึโมโตะบอกว่างานทำให้เขาลืมปัญหาได้และลูกค้าก็มีความสุขที่ได้ตัดผม เขาบอกว่าในภาวะแห่งความเศร้าโศกและความสูญเสียนี้ “*ผมต้องการช่วยให้ทุกคนในเมืองรู้สึกดีขึ้น*” (The Mainichi Daily News, 2011) และข่าวนายแพทย์จุน ซาโตะ แพทย์ของจังหวัดมิยาซากิที่สูญเสียทั้งคลินิกและที่พักอาศัยจากภัยพิบัติครั้งนี้ แต่เขาอุทิศตนให้กับการรักษาพยาบาลผู้ที่ต้องการคำแนะนำของเขา เขามีเพียงเครื่องฟังเสียงเดินของหัวใจและเครื่องวัดความดัน แต่เขาก็เดินทางไปดูแลผู้ป่วยตามศูนย์อพยพทั้งที่โรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนมัธยมศึกษาของจังหวัด เขารู้ว่าเมื่อขาดอุปกรณ์และยาที่จำเป็น เขาไม่สามารถช่วยเหลือผู้ป่วยได้มากนัก แต่ผู้ป่วยบางคนรู้สึกดีขึ้นจากการที่นายแพทย์ซาโตะพูดคุยด้วย และตัวผู้ป่วยเองได้บอกเล่าอาการ (The Mainichi Daily News, 2011)

ข่าวทั้งสามเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นว่าแม้ในปัจจุบันคนญี่ปุ่นก็ยังมีค่านิยมยอมรับในความไม่คงทนถาวรของสรรพสิ่ง ยอมรับในสิ่งที่พวกเขาไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ คือความตาย ภัยพิบัติและความสูญเสียที่เกิดจากภัยพิบัติ แต่เมื่อความสูญเสียเกิดขึ้นแล้วพวกเขาก็ไม่ได้จมอยู่กับความเศร้าเสียใจ หมดกำลังใจ แต่ยังคงนึกถึงหน้าที่ของตน คิดถึงความยากลำบาก ความต้องการของผู้อื่น และยังคงรักษาระเบียบวินัยอันเป็นลักษณะเฉพาะของคนญี่ปุ่นเอาไว้ได้

2. ข่าวที่สะท้อนค่านิยมการยอมรับทวิภาวะ

จากค่านิยมเกี่ยวกับการยอมรับความไม่คงทนของสรรพสิ่ง สิ่งที่เกิดขึ้นสลับต่อกันไปคือคน

ญี่ปุ่นเชื่อว่าทุกอย่างย่อมมีสองด้านและไม่มีสถานะใดคงอยู่เช่นนั้นตลอดไป ดังนั้นเมื่อเกิดสภาวะเลวร้ายเช่นที่เกิดจากภัยพิบัติเมื่อเดือนมีนาคมแล้วหลังจากนั้นต้องมีสิ่งที่ตรงกันข้าม คือการฟื้นฟูให้กลับมาสู่สภาวะที่ดีดังเดิม ตัวอย่างข่าวที่สะท้อนค่านิยมเรื่องนี้ ได้แก่ ข่าวนักเรียนประถมศึกษาประมาณ 20 คนของโรงเรียนแห่งหนึ่งในเมืองมินามิซันริซุ จังหวัดมิยาซากิ ที่รอดชีวิตจากคลื่นยักษ์ด้วยการอพยพไปยังพื้นที่สูงและต้องค้างคืนที่ศาลเจ้าแห่งหนึ่ง ร้องเพลง “*旅立ちの日に*” เป็นการปลอบใจและให้ความหวังตนเอง เด็กๆ ฟันยืมขณะร้องเพลงด้วยน้ำตาคลอเบ้า เด็กคนหนึ่งกล่าวว่า “*หนูอยากให้ซ่อมแซมถนนกลับมาเหมือนเดิมอีกครั้งและทำให้เมืองนี้เป็นเมืองที่สันติมาไม่ถึง หนูไม่สนใจว่าจะใช้เวลานานแค่ไหน*” (The Mainichi Daily News, 2011)

อีกข่าวหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นทวิภาวะอย่างหนึ่ง คือ การตาย-การเกิด คือข่าวนางชิฮารุ ซาซากิ ให้กำเนิดบุตรสาว ณ ศูนย์อพยพแห่งหนึ่งในเมืองคามาอิจิ จังหวัดอิวาเตะ ตามปกติศูนย์อพยพจะไม่อนุญาตให้ใช้เตาระหว่างเวลา 22.00 น.-03.00 น. เพื่อประหยัดพลังงานที่มีจำกัด แต่คนที่ศูนย์อพยพซึ่งซาซากิไม่เคยรู้จักมาก่อนหน้านี้พากันเอาเตาและผ้าห่มมาให้ซาซากิใช้เป็นพิเศษ เธอกล่าวว่า “*ฉันซาบซึ้งถึงกันบั้งของหัวใจกับความกรุณาของผู้คนที่นี่ ฉันหวังว่าลูกของฉันจะเติบโตเป็นเด็กที่มีจิตใจอบอุ่น*” (The Mainichi Daily News, 2011)

ข่าวแรกแสดงให้เห็นว่าคนญี่ปุ่นเชื่อในเรื่องของทวิภาวะ เชื่อว่าเมื่อเกิดสภาวะอย่างหนึ่งต่อมาย่อมต้องเกิดสภาวะอีกอย่างหนึ่ง เราสามารถแก้ไขและปรับปรุงสิ่งที่สูญเสียไปได้ ความเชื่อเช่นนี้ทำให้คนญี่ปุ่นเกิดความมุ่งมั่นในการดำเนินชีวิตต่อ

ไป ส่วนข่าวที่สองเป็นการสะท้อนให้เห็นทวิภาวะ อย่างเป็นรูปธรรมว่าท่ามกลางผู้เสียชีวิตและ หายสาบสูญนับหมื่นคน ชีวิตน้อยๆ ชีวิตหนึ่งถือ กำเนิดขึ้นมา ธรรมชาติย่อมเป็นอย่างนี้ มีเกิด มีตาย มีสุข มีทุกข์ การให้กำเนิดทารกน้อยของนาง ซาซาคิจิงน่าจะทำให้คนญี่ปุ่น อย่างน้อยก็ในศูนย์ อพยพแห่งนั้นมีความหวังถึงชีวิตใหม่ ถึงอนาคตที่ จะต้องเปลี่ยนแปลงจากมืดเป็นสว่างต่อไป

5.5.3 ข่าวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการ ลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น

ในการแบ่งข้อย่อยค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำ สิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่นที่ได้จากสุภาชิตนั้น ผู้วิจัย แบ่งออกเป็นข้อย่อย 3 ข้อ คือ 3.1 หากมีความ ตั้งใจมุ่งมั่นก็สามารถทำได้ทุกอย่าง 3.2 หากตัดสินใจทำอะไรต้องทำจนถึงที่สุด และ 3.3 การทำ สิ่งใดก็ตามต้องใช้ความพยายามและความอดทน ซึ่งค่านิยมย่อยทั้งสามข้อนี้สะท้อนให้เห็นในข่าว ของ ทสึเนโกะ ฮาริชิ หญิงวัย 88 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ที่ เมืองคามิคัสึโซ จังหวัดชิโกกุ ฮาริชิประกอบอาชีพ ที่เรียกว่า “彩り” คือการปลูกต้นไม้ที่มีความ สวยงาม เช่น เมเปิ้ล ซากุระ และไผ่ เอาไว้ขายให้ กับโรงแรมหรือภัตตาคารนำไปประดับตกแต่ง สถานที่ ฮาริชิเคยทำสวนส้มและไร่มันฝรั่งมาก่อน แต่ถึงแม้จะเหน็ดเหนื่อยเพียงไรก็ได้ผลตอบแทน เพียงน้อยนิดหรือบางครั้งก็เสียหายทั้งหมดเมื่อเกิด ภัยธรรมชาติ เธอได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ การเกษตรเมื่อ พ.ศ. 2529 ให้ปลูกต้นไม้ที่ให้ความ สวยงามเอาไว้ขาย คนอื่นๆ ในเมืองพากันหัวเราะ ขำ แต่เธอตัดสินใจลองทำตามคำแนะนำ ตอนแรก เธอไม่ได้ปลูกต้นไม้ดังกล่าวเองแต่อาศัยเก็บใบ เมเปิ้ลที่อยู่บนภูเขา แต่ใบเมเปิ้ลเหล่านั้นขนาดไม่ เท่ากันและมีตำหนิจึงขายไม่ได้ราคา เธอจึงตัดสินใจ

ใจปลูกเมเปิ้ลและไม้สวยงามอื่นๆ ด้วยตนเอง เธอ ดูแลเอาใจใส่ต้นไม้เหล่านี้เป็นอย่างดีและผลผลิตของ เธอก็ค่อยๆ ได้รับความนิยมขึ้น นอกจากนั้นกิจการปลูก ต้นไม้ที่มีสีสันสวยงามนี้ยังใหญ่โตขึ้น จากเดิมเคยมี ผู้ปลูกไม่กี่ครัวเรือน ปัจจุบันมีจำนวนถึง 200 ครัว เรือนและทำรายได้ต่อปีถึง 260 ล้านบาท ฮาริชิ กล่าวไว้ว่า “ชีวิตของฉันเต็มไปด้วยความยากลำบาก แต่ฉันก็ตั้งใจที่อายุขนาดนี้แล้วยังสามารถทำงานใน ไร่นี้ได้ ฉันหวังว่าจะทำงานแบบนี้ไปได้อีกหลายๆ ปี” (Mori, 2010)

ข่าวของฮาริชิอาจมีข้อยกเว้นบ้างสำหรับ การทำสวนส้มและไร่มันฝรั่งในตอนแรกที่ตั้งใจแม้จะ พยายามเพียงไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ แต่เธอ ประสบความสำเร็จกับความพยายามและตั้งใจจริง ในครั้งหลังสุดซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับคนหนุ่ม สาวและคนในท้องถิ่นจนพากันย้ายมาตั้งรกราก และประกอบอาชีพเดียวกับเธอนับร้อยครัวเรือน

อย่างไรก็ดี สถานการณ์ในญี่ปุ่นในปัจจุบัน เกิดแนวโน้มตรงกันข้ามกับข่าวของฮาริชิคือในขณะที่ มีคนที่ทำงานอย่างมุ่งมั่นอดทนจนประสบความสำเร็จก็มีคนญี่ปุ่นบางส่วนที่อาจกล่าวได้ว่าไม่ พยายามเท่าที่ควร คนกลุ่มนี้ว่างงานและไม่มีที่ พักอาศัยจึงหวังพึ่งความช่วยเหลือจากรัฐ ไม่ว่าจะเป็น เป็นรัฐบาลกลางหรือรัฐบาลท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ชาวชินทาโร อิชิฮาระ ผู้ว่าการกรุงโตเกียวกล่าวว่า จะไม่จัดหาที่พักอาศัยชั่วคราวให้กับผู้ว่างงานและ ไร้ที่อยู่อาศัยในช่วงปีใหม่อีกต่อไป โดยสองปีที่ ผ่านมาผู้ว่าการกรุงโตเกียวได้ตั้ง “派遣村” ซึ่งเป็น ที่พักอาศัยชั่วคราวสำหรับผู้ตกงานได้พักในช่วง วันหยุดปีใหม่ “派遣村” ตั้งอยู่ที่สวนสาธารณะ อิบิยะ กลางกรุงโตเกียวและเคยมีผู้เข้าพักถึง 500 คน แต่ปีที่ผ่านมาผู้ว่าการกรุงโตเกียวตัดสินใจ ยกเลิกโครงการดังกล่าวโดยกล่าวว่า “เราเห็นใจ

บางคน ที่ขอความช่วยเหลือในช่วงปลายปี แต่บางคนก็เพียงแต่เสียนิสัย เราอยากเพิ่มความช่วยเหลือแก่คนที่กระตือรือร้นที่จะทำงาน” (The Mainichi Daily News, 2010)

ถึงแม้สถานการณ์จ้างงานในญี่ปุ่นในปัจจุบันจะตกต่ำจนถึงขั้นถูกเรียกว่าเป็น “Super Ice Age” แต่สาเหตุหนึ่งที่คนหนุ่มสาวในญี่ปุ่นไม่สามารถหางานทำได้เป็นเพราะนักศึกษาญี่ปุ่นมักต้องการทำงานในบริษัทขนาดใหญ่ ไม่สนใจบริษัทขนาดกลางและขนาดเล็ก⁷ นักศึกษาวัย 21 ปีคนหนึ่งถูกสัมภาษณ์ในมหกรรมจัดหางานซึ่งจัดขึ้นที่กรุงโตเกียวเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2553 เขายืนยันใบสมัครทิ้งไว้กับบริษัทประมาณ 30 แห่ง ซึ่งล้วนเป็นบริษัทขนาดใหญ่ เขากล่าวถึงบริษัทขนาดกลางและขนาดเล็กว่า “ผมเป็นห่วงเรื่องสภาพการทำงานของบริษัทขนาดกลางและขนาดเล็ก” เจ้าหน้าที่ของบริษัทที่ปรึกษาด้านอสังหาริมทรัพย์แห่งหนึ่งซึ่งมีพนักงานในบริษัทเพียง 25 คน และได้ไปเปิดบูธรับสมัครพนักงานในงานเดียวกันกล่าวว่า “ในงานแบบนี้ นักศึกษาจะไปออกันอยู่ที่บูธของบริษัทขนาดใหญ่ทั้งนั้น” แต่สิ่งที่นักศึกษาคนที่ถูกสัมภาษณ์ก่อนหน้านี้อาจไม่เป็นปัญหาอย่างที่เขาคิด หญิงสาวอายุ 24 ปีคนหนึ่งซึ่งทำงานที่บริษัทเอ็นโต เด็งกิ ซึ่งเป็นบริษัทขนาดเล็กกล่าวว่า “มีพนักงานเพียงไม่กี่คน การสื่อสารในที่ทำงานก็เลยเป็นไปอย่างราบรื่นและเป็นสถานที่ที่ทำงานได้อย่างสบายใจ. . . และในบริษัทนี้ แม้แต่พนักงานอายุน้อยก็สามารถทำโครงการใหญ่ๆ ได้” (The Yomiuri Shimbun, 2010)

จากข่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าสาเหตุหนึ่งที่มีคนตกงานเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวที่กำลังจะสำเร็จการศึกษาหรือเพิ่งสำเร็จการศึกษานั้น อาจ

มิได้เป็นเพราะไม่มีผู้จ้างงาน แต่อาจเป็นเพราะคนหนุ่มสาวตั้งเป้าหมายไว้สูงและไม่คิดจะปรับเป้าหมายลงมาต่ำกว่าที่ตั้งไว้ในตอนแรกแม้ว่าสถานการณ์ยากลำบากทางเศรษฐกิจในปัจจุบันจะเป็นปัจจัยบีบบังคับ และเมื่อไม่ได้ดังหวังบางส่วนก็ตัดสินใจฆ่าตัวตาย ซึ่งจำนวนคนหนุ่มสาวที่ฆ่าตัวตายเพราะหางานทำไม่ได้มีจำนวนสูงขึ้นเรื่อยๆ ในระยะหลัง ดังที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติของญี่ปุ่นรายงานว่าคุณหนุ่มสาวที่ฆ่าตัวตายเนื่องจากไม่สามารถหางานได้ใน พ.ศ. 2553 มีทั้งสิ้น 424 คน เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2552 ร้อยละ 19.8 (The Mainichi Daily News, 2011)

สิ่งนี้อาจสะท้อนให้เห็นว่าในปัจจุบันคนหนุ่มสาวญี่ปุ่นส่วนหนึ่งมีแนวโน้มเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่นน้อยลงและมีความพยายามความอดทนต่อสถานการณ์ยากลำบากน้อยกว่าคนญี่ปุ่นรุ่นก่อน พวกเขาอาจประสบความสำเร็จหากพยายามปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันมากขึ้นและยอมรับเป้าหมายที่ต่ำกว่าที่ตั้งไว้ในตอนแรกสักระยะหนึ่งก่อนหาหนทางไปสู่เป้าหมายสูงสุดอีกครั้งในภายหลังเมื่อถึงเวลาเหมาะสม

กล่าวโดยสรุปคือจากข่าวที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมมาพบทั้งค่านิยมดั้งเดิมที่สอดคล้องกับค่านิยมที่สะท้อนจากสุภาชิตคือการทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น กับพบค่านิยมปัจจุบันที่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือมีคนที่ไม่ตั้งใจทำงานเท่าที่ควรแต่หวังรอรับความช่วยเหลือจากรัฐบาล มีคนที่ตั้งความหวังเรื่องงานไว้สูง และไม่ประสบความสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวังอาจเพราะไม่ยอมปรับเป้าหมายให้สอดคล้องกับความเป็นจริงหรือเพราะมีความพยายามความอดทนในการหางานทำไม่มากพอหรืออาจเพราะยังไม่ได้พยายามจนถึงที่สุด เรา

⁷ ในประเทศญี่ปุ่น โดยปกติบริษัทต่างๆ จะรับสมัครพนักงานใหม่ตั้งแต่ต้นักศึกษาที่ยังไม่สำเร็จการศึกษา

อาจพบสาเหตุอื่นๆ อีกหากมีการศึกษาบริบทแวดล้อมเพิ่มเติม

ข่าวอีกลักษณะหนึ่งที่พบมากในปัจจุบันและผู้วิจัยมองว่าเกี่ยวข้องกับค่านิยมการทำความดี ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่นแต่เป็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปในทางตรงกันข้ามคือ คนญี่ปุ่นส่วนหนึ่งในปัจจุบันพอใจกับการได้เงินมาด้วยวิธีง่ายๆ ไม่ต้องใช้ความพยายาม ความอดทนหรือแรงงานของตนเองถึงแม้จะรู้ว่าสิ่งที่ตนทำอยู่นั้นผิดทั้งกฎหมายและศีลธรรมคือ ชาวภรรยาหรือบุตรหลานของผู้สูงอายุที่เสียชีวิตไม่ยอมรายงานต่อทางการว่าบิดา/มารดาหรือปู่ย่า/ตายายในครอบครัวของตนเสียชีวิตแล้ว แต่เลือกที่จะไม่รายงานเพื่อที่ตนจะสามารถรับเงินบำนาญของผู้เสียชีวิตได้ต่อไปราวกับบุคคลผู้นั้นยังมีชีวิตอยู่

ตัวอย่างข่าวลักษณะนี้ได้แก่ มิจิโกะ คาโต และโทคิมิ บุตรสาวและหลานสาวของโซเก็น คาโต ถูกอัยการตั้งข้อหาฉ้อโกงรับเงินบำนาญของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2553 บุตรสาวและหลานสาวของคาโตปล่อยร่างที่เหมือนซากมัมมี่ของคาโตทิ้งไว้ในห้องๆ หนึ่งในบ้านตั้งแต่เขาเสียชีวิตโดยสันนิษฐานว่าเสียชีวิตตั้งแต่ พ.ศ. 2521 ก่อนหน้านั้นจึงเชื่อกันว่าคาโตคือชายที่อายุยืนที่สุดในกรุงโตเกียวคือมีอายุ 111 ปี ทั้งสองไม่ยอมแจ้งการเสียชีวิตแก่ทางการอีกทั้งยังรับผลประโยชน์จากเงินบำนาญของคาโตเรื่อยมารวมทั้งสิ้น 9.15 ล้านเยน (The Mainichi Daily News, 2011) กรณีที่เกิดกับคาโตทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นตรวจสอบผู้สูงอายุที่มีอายุเกิน 100 ปี อย่างเข้มงวดมากขึ้นและพบการฉ้อโกงลักษณะคล้ายกันอีกหลายคดี ได้แก่ คดีชายชาวเกียวโตวัย 55 ปี ซ่อนศพของบิดาไว้ในตู้เสื้อผ้าและรับเงินบำนาญของบิดาเรื่อยมาจนกระทั่งอดีตภรรยาของเขารายงานกับตำรวจว่าเธอ

ไม่เห็นวีแวนของพ่อสามีเลย ชายคนดังกล่าวจึงยอมรับว่า “เมื่อห้าปีก่อน ในช่วงฤดูหนาว ผมกลับมาบ้านและพบพ่ออยู่บนเตียง เขาไม่ขยับเขยื้อนเลย ผมปล่อยเขาไว้อย่างนั้นหนึ่งสัปดาห์ แต่เขาเริ่มส่งกลิ่นเหม็น ผมก็เลยเอาเขาไปไว้ในตู้เสื้อผ้า” (The Mainichi Daily News, 2011)

นอกจากข่าวลักษณะนี้จะชี้ให้เห็นแนวโน้มของการไม่พยายามทำงานหารายได้ด้วยตนเอง แต่พอใจกับรายได้ที่ได้มาง่ายๆ ยังสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของลักษณะเด่นประการหนึ่งของคนญี่ปุ่นที่คนญี่ปุ่นมองตนเอง นั่นคือการรักษากฎหมาย (วรินทร์ ววงค์, 2546, หน้า 101) อย่างไรก็ดี ชาวเหล่านี้เป็นเพียงข้อมูลส่วนหนึ่งเท่านั้น ยังมีข้อมูลอีกมากมายที่จะต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมซึ่งหากศึกษาอย่างลึกซึ้งอาจจะได้รายละเอียดที่แตกต่างไปจากนี้ได้

5.5.4 ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือสิ่งของที่ดูเหมือนไม่สำคัญ

ชาวที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือสิ่งของที่ดูเหมือนไม่สำคัญสามารถพบเห็นได้เป็นระยะๆ เช่น องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแห่งหนึ่งจ้างผู้ทุพพลภาพเป็นพนักงานเพราะตระหนักว่าผู้ทุพพลภาพ เช่น ผู้ทุพพลภาพทางสายตา มีประสิทธิภาพการสัมผัสดีกว่าคนทั่วไป และบริษัทผลิตผ้าขนหนูแห่งหนึ่งซึ่งแต่เดิมไม่สามารถทำการตลาดแข่งกับผ้าขนหนูจีนได้เนื่องจากผ้าขนหนูจีนมีราคาถูกกว่า ได้ขอความช่วยเหลือจากผู้ทุพพลภาพทางสายตาขององค์กร ไม่แสวงหาผลกำไรแห่งนี้ให้ช่วยทดสอบผ้าขนหนูที่บริษัทผลิตเพื่อใช้กับใบหน้า คนตาบอดที่มาช่วยทดสอบผลิตภัณฑ์ของเขาให้ผลการประเมินที่ลึกซึ้ง

และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งในด้านความนุ่มของผ้าและความสามารถในการซึมซับน้ำ ทำให้ปัจจุบันสินค้าที่บริษัทผลิตผ้าขนหนูแห่งนี้ผลิตขายดีจนผลิตไม่ทัน นอกจากนี้ บริษัทขนาดใหญ่เช่นบริษัทโฆะมาฮาคุโฮได้ได้ตั้งคณะทำงานและวิจัยขึ้นมาคณะหนึ่งประกอบด้วยสมาชิก 100 คน ในจำนวนนี้ครึ่งหนึ่งเป็นผู้ทบทวนภาพ เป้าหมายของทีมคือจะพยายามสะท้อนความคิดและประสาทสัมผัสของผู้ทบทวนภาพในการพัฒนาสินค้าและการให้บริการมากขึ้น คาริน มัตสึโมโตะ สมาชิกคนหนึ่งในทีมซึ่งเป็นผู้พิจารณาทางทฤษฎีกล่าวว่า “ความทบทวนภาพก็อาจเป็นประโยชน์ได้ ผมกระตือรือร้นที่จะสร้างความคิดใหม่ รวมทั้งสินค้าและบริการที่เป็นที่นิยมและใช้ง่ายสำหรับทุกคนด้วย” (Yasuda, 2010)

นอกจากให้ความสำคัญกับผู้ทบทวนภาพที่บางคนอาจมองว่าเป็นคนไม่สำคัญ คนญี่ปุ่นยังเห็นความสำคัญของสิ่งที่ไม่ได้ใช้งานแล้ว เช่น อาคารเก่า ระหว่าง พ.ศ. 2545-2552 โรงเรียนรัฐบาลทั่วประเทศปิดตัวลงเกือบสี่พันแห่งเนื่องจากจำนวนเด็กญี่ปุ่นลดลง ประกอบกับมีการรวมเทศบาลหลายแห่งเข้าด้วยกัน รัฐบาลญี่ปุ่นไม่ปล่อยให้อาคารซึ่งเป็นโรงเรียนเก่าเหล่านี้ทิ้งร้างไร้ประโยชน์ แต่เปิดโอกาสให้นำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ เช่น ปรับเปลี่ยนเป็นหอแสดงผลงานศิลปะ บ่อเพาะพันธุ์ปลาปักเป้า ฟาร์มเพาะเห็ดชิตาเคะ เป็นต้น (The Yomiuri Shimbun, 2011)

นอกจากนั้นคนญี่ปุ่นยังให้ความสำคัญกับสัตว์บางชนิด เช่น นกกระเรียนพันธุ์ทันโจ ชาวเมืองทสึรุอิมุระ ในจังหวัดฮอกไกโด ตั้งองค์กรท้องถิ่นเพื่อช่วยเหลือนกกระเรียนพันธุ์นี้ พวกเขาณรงค์ปลูกข้าวโพดสำหรับเลี้ยงนกกระเรียนและประสบความสำเร็จในการขยายจำนวนนกกระเรียนทันโจจนจากเคยเชื่อว่าสูญพันธุ์ไปแล้ว ปัจจุบันฮอกไกโด

มีนกกระเรียนทันโจกว่า 1,000 ตัว (The Yomiuri Shimbun, 2011) อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้เฝ้าสังเกตการณ์การค้าสัตว์ป่าที่ชื่อว่า “Traffic East Asia-Japan” รายงานว่าใน พ.ศ. 2550 ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่นำเข้าสัตว์ใกล้สูญพันธุ์อันดับต้นของโลก นำเข้าสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ราว 1,600 สายพันธุ์และนำเข้าพืชหายากราว 28,000 สายพันธุ์ สัตว์และพืชเหล่านี้เป็นสายพันธุ์ที่ที่ประชุมการค้าสากลระบุว่า เป็นสายพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์ กลุ่มผู้เฝ้าสังเกตการณ์จึงเรียกร้องให้มีกฎหมายที่เข้มงวดและบทลงโทษที่รุนแรงขึ้นสำหรับการค้าสัตว์ประเภทนี้ (The Mainichi Daily News, 2010) ตัวอย่างข่าวเกี่ยวกับนกกระเรียนและการนำเข้าสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์นี้แสดงให้เห็นว่ามีการแบ่งแยกในสิ่งที่คนญี่ปุ่นให้ความสำคัญ โดยคนญี่ปุ่นอาจเลือกที่จะให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือของที่ดูไม่สำคัญสำหรับคนอื่น แต่สำคัญสำหรับคนในกลุ่มของตน ในขณะที่เดียวกันก็อาจเลือกที่จะไม่ให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ คนหรือของของคนนอกกลุ่มให้ความสำคัญ แต่คนในกลุ่มของตนไม่ให้ความสำคัญ

กล่าวโดยสรุป คนญี่ปุ่นในปัจจุบันยังคงค่านิยมดั้งเดิมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ ที่ดูเหมือนไม่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์หรือสิ่งของ อาจเพราะความเชื่อดั้งเดิมที่ว่าไม่มีอะไรไม่มีประโยชน์ อาจไม่ใช่ประโยชน์ในวันนี้แต่เป็นประโยชน์ในวันใดวันหนึ่งข้างหน้า อย่างไรก็ตามคนญี่ปุ่นอาจเลือกให้ความสำคัญเฉพาะบางคนหรือบางสิ่งที่คนญี่ปุ่นด้วยกันให้ความสำคัญ แต่ไม่ให้ความสำคัญกับบางคนหรือบางสิ่งแม้ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่คนมากมายทั่วโลกให้ความสำคัญซึ่งเป็นเรื่องที่เข้าใจได้หากอ้างอิงถึงแนวคิดคนใน-คนนอก (内-外) ที่ฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมญี่ปุ่น

6. บทสรุป

ค่านิยมดั้งเดิมจากสุภาชาติญี่ปุ่นที่ปรากฏมากที่สุด 4 อันดับแรก ยังคงสะท้อนให้เห็นจากชาวที่ปรากฏในปัจจุบัน ค่านิยมสองอันดับแรกคือ ค่านิยมเกี่ยวกับความรอบคอบและค่านิยมเกี่ยวกับความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอนยังคงอยู่อย่างเหนียวแน่น แทบไม่ปรากฏชาวที่สะท้อนค่านิยมที่ผิดเพี้ยนไปจากนี้เลย ค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็กๆ กับคนหรือสิ่งที่ดูเหมือนไร้ค่าก็ยังคงอยู่อย่างเหนียวแน่นโดยเฉพาะหากคนหรือสิ่งนั้นมีความสำคัญหรือมีความสัมพันธ์กับชีวิตและวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่น แต่ค่านิยมที่ดูจะมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคือค่านิยมเกี่ยวกับการลงมือทำสิ่งที่ตั้งใจด้วยความมุ่งมั่น ซึ่งหมายรวมถึงมีความอดทนความพยายามประกอบด้วย

ความเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏจากชาวในปัจจุบันคือ คนหนุ่มสาวส่วนหนึ่งมีความพยายามและความอดทนน้อยลงอย่างน้อยก็ในเรื่องของการทำงานทำ ส่วนคนที่มียายุสูงขึ้นก็มีแนวโน้มที่จะหารายได้ด้วยวิธีที่สบายมากขึ้นแม้จะรู้ว่าสิ่งที่ทำนั้นผิดกฎหมายและขัดกับศีลธรรม นั่นคือการรับเงินบำนาญของสามีหรือบรรพบุรุษถึงแม้ว่าบุคคลผู้นั้นจะเสียชีวิตไปแล้ว สิ่งที่น่าตกตะลึงยิ่งกว่าซึ่ง

ปรากฏในชาวลักษณะนี้คือคนญี่ปุ่นบางคนในกลุ่มนี้แทบจะไม่มีความรู้สึกเสียใจกับการจากไปของคนในครอบครัว แต่กลับมองว่าการเสียชีวิตนั้นเป็นเรื่องยุ่งยากที่เขาไม่อยากจัดการ บางครั้งจึงปล่อยร่างของผู้เสียชีวิตทิ้งไว้อย่างนั้น

จริงอยู่ที่เมื่อเปรียบเทียบจำนวนของผู้ที่มีพฤติกรรมดังที่ปรากฏในชาวเหล่านี้กับจำนวนคนญี่ปุ่นในปัจจุบัน ผู้ที่มีพฤติกรรมที่สะท้อนค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปยังมีจำนวนน้อยกว่าคนญี่ปุ่นส่วนใหญ่อยู่มาก แต่ชาวที่บอกเล่าถึงการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมลักษณะนี้ปรากฏซ้ำแล้วซ้ำเล่าและดูจะไม่ได้ลดจำนวนลง จึงเป็นเหตุให้ควรสังเกตต่อไปว่าชาวที่สะท้อนค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปเหล่านี้จะทวีจำนวนมากขึ้นในอนาคตหรือไม่ หากมีจำนวนมากขึ้นก็จะชี้ให้เห็นว่าค่านิยมหลักๆ ที่มีมาแต่ดั้งเดิมของคนญี่ปุ่นมิได้ฝังรากลึกลงในความคิดความเชื่อของคนญี่ปุ่นในปัจจุบันอีกต่อไปแต่มีการเปลี่ยนแปลงจริงซึ่งน่าศึกษาต่อไปว่านอกจากค่านิยมที่ปรากฏในบทความนี้ ยังมีค่านิยมของชาวญี่ปุ่นด้านใดอีกบ้างที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และควรศึกษาบริบททางวัฒนธรรมและบริบททางสังคมประกอบเพื่อสามารถอธิบายถึงแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน

บรรณานุกรม

- จันทนา ทองประยูร. (2552). การหลอมรวมหนังสือพิมพ์กับสื่อออนไลน์. *วารสารนิเทศศาสตร์ มสธ*, 1(1): 59-72.
- สุภาณี นิตยเสมอ. (2543). *การหนังสือพิมพ์เบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วรินทร์ วรูทส์. (2546). *การศึกษากับการสร้างคนแบบญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2*. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- Mainichi Daily News. (2010). Family left body of ‘111-year-old’ decomposing in home for 32 years. (Online), Retrieved August 6,2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/08/05/20100805p2a00m0n...>
- Mainichi Daily News. (2010). Daughter, granddaughter of ‘111-year-old man’ indicted for fraud. (Online), Retrieved September 22,2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/09/17/20100917p2g00m0...>
- Mainichi Daily News. (2010). Report casts Japan as major importer of rare plants and animals. (Online), Retrieved October 22,2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/10/19/20101019p2g00m...>
- Mainichi Daily News. (2010). Metro Tokyo to halt operation with shelter for unemployed over new year. (Online), Retrieved November 9,2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/11/06/20101106p2a00m0...>
- Mainichi Daily News. (2010). Justice chief Yanagida denies intention to step down over gaffe. (Online), Retrieved November 22,2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/2010/11/21/20101121p2g00m...>
- Mainichi Daily News. (2010). Justice minister Yanagida quits over ‘my job is easy’ gaffe. (Online), Retrieved November 22,2010, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20101122p2a00m0na002000c.html>.

- Mainichi Daily News. (2011). Son suspected of keeping father's mummified corpse in wardrobe for over 5 years. (Online), Retrieved January 7, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110106p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). No. of crimes decreases for 8th year in Japan in 2010. (Online), Retrieved January 14, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110114p2g00m0d...>
- Mainichi Daily News. (2011). More young people who can't find jobs committing suicide. (Online), Retrieved March 4, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110303p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). Baby born at evacuation shelter touches hearts in quake-ravaged Japan. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110322p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). Hairdresser living in evacuation shelter reopens business in disaster-hit town. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110328p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). Doctor who lost everything to tsunami works tirelessly at refugee shelter. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110329p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). Students who fled devastating tsunami comforted each other with song. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110325p2a00m0na...>
- Mainichi Daily News. (2011). U.S. senator 'impressed' by orderly behavior of Japanese after quake. (Online), Retrieved April 1, 2011, from <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/national/archive/news/20110322p2g00m0d...>

- Mori, S. (2011). A 'brilliant' Shikoku grandmother / undaunted by farming tragedy, Tokushima woman plunged into new field. (Online), Retrieved January 7, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T101229003191.htm>.
- Yasuda, T. (2011). Disabled consultants help firms improve products. (Online), Retrieved January 7, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T101228003236.htm>.
- Yomiuri Shimbun. (2010). Community flocks together to aid cranes. (Online), Retrieved August 6, 2010, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100730005561.htm>.
- Yomiuri Shimbun. (2010). Trial job scheme paying off / program helps avoid mismatches between companies, employees. (Online), Retrieved September 6, 2010, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T100903005299.htm>.
- Yomiuri Shimbun. (2011). Kan's 'don't know much' remark lands him in hot water. (Online), Retrieved February 8, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/20110128dy02.htm>
- Yomiuri Shimbun. (2011). Closed schools try new subjects / some reopen as art gallery, fish breeding facility, call center. (Online), Retrieved March 4, 2011, from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/national/T110211006641.htm>.
- WAN. (2005). World's 100 largest Newspapers. (Online), Retrieved July 18, 2011, from <http://www.wan-press.org/article2825.html>
- ことわざデータベース. (Online). Retrieved March 1, 2010. <http://www.sanaboo.com/kotowaza>

